RCatT XIX (1994) 265-268. © Facultat de Teologia de Catalunya

ARGUMENTS AUTOREFLEXIUS EN KARL POPPER

Andreu MARQUÈS

Al començament d'un estudi sobre el *logos* característic del llenguatge humà, K.-O. Apel cita un consell que un dia rebé de Karl Popper. Apel havia donat una conferència, a la qual assistí Popper, sobre la teoria pragmàtico-transcendental de la comunicació. En el diàleg posterior a la conferència, el filòsof racionalista crític digué a Apel: «No hauríeu d'ocupar-vos tant de la comunicació, ja que la tenim en comú amb els animals. Allò que és important en el llenguatge humà són les proposicions *(die Propositionen)*. Sobre elles recolza la peculiar capacitat humana de representació *(Darstellung)* de la veritat sobre el món real.»[1] Possiblement per raons de brevetat, Popper no mencionà aquí el seu parer que també la capacitat argumentativa específica de l'home recolza sobre les proposicions[2].

Popper té una concepció molt estreta de les accions comunicatives, a les quals únicament atribueix una funció expressiva d'estats interns (semblant a la que tenen els termòmetres i els semàfors) i una funció senyalitzadora (destinada només a desencadenar en els receptors determinades reaccions), unes funcions que es troben pertot en el món animal[3]. D'acord amb aquesta concepció, actes de parla tan importants

1. K.-O. APEL, *Die Logosauszeichnung der menschlichen Sprache. Die philosophische Tragweite der Sprechakttheorie,* dins H.-G. BOSSHARD (ed.), *Perspektiven auf Sprache,* Berlin, Walter de Gruyter, 1986, pp. 45-46.

2. Fet sobre el qual ha insistit en molts altres llocs. Cf., per exemple, Karl R. POPPER, *El coneixement objectiu,* Barcelona, Edicions 62, 1985, pp. 139-140.

3. Cf. Karl R. POPPER - John C. ECCLES, *The Self and Its Brain,* Berlin, Springer International, 1977, pp. 58-59. En la seva concepció del llenguatge, Popper s'inspira en l'obra del seu mestre Karl BÜHLER, *Sprachtheorie* (traducció castellana: *Teoría del lenguaje,* Madrid, Revista de Occidente, [3]1967).

com asserir, impugnar, fonamentar, prometre, aconsellar, etc., cauen fora de les accions comunicatives, sense que, d'altra banda, trobin un lloc en la teoria popperiana de les proposicions, en les quals Popper només veu un mitjà per a representar-nos la realitat i el material per a argumentar en conformitat amb les formes lògiques[4]. Per tant, segons la teoria popperiana del llenguatge, hauria de quedar sense tematitzar tot allò que, en el si de la comunicació intersubjectiva, *fem* o *podem fer* mitjançant les proposicions (actes de parla com són les assercions, les impugnacions, les fonamentacions, les promeses, els consells, etc.) i tot allò que aquest *fer* implica. Aquest és el preu que Popper ha de pagar per la seva concepció massa estreta de les accions comunicatives.

Es tracta d'un preu que paga realment en la seva, així anomenada, *primera filosofia*, la «lògica de la investigació científica», un preu força elevat ja que li esdevé impossible l'elucidació de les condicions que poden permetre un acord sobre els «enunciats bàsics» en la comunitat dels científics[5]. En canvi, en la seva *tercera filosofia*, centrada en el tema de la interacció dels «tres mons» i en el problema de la relació ment-cos, el lector té la sorpresa de trobar, en els arguments popperians més decisius[6], observacions molt fines sobre l'argumentació en tant que acte de parla comunicatiu (és a dir, en tant que quelcom que va molt més enllà d'una simple derivació de proposicions a partir d'altres proposicions), i això molt poc després que Popper s'hagi reafirmat en la seva teoria del llenguatge[7]. A parer nostre, aquestes fines observacions popperianes pressuposen que el seu autor ha pres una actitud autoreflexiva, és a dir, que no reflexiona només sobre estructures lògiques, sinó també, i molt principalment, sobre els seus propis actes argumentatius, tot repetint en primera persona les argumentacions dels seus adversaris i considerant-ne les implicacions.

L'argument nuclear de la *tercera filosofia* popperiana pot resumir-se així: la realitat del món 3 —un món al que pertanyen plantejaments i solucions de problemes, teories, arguments a favor i en contra de determinades hipòtesis, errors en les solucions de problemes, etc.— es fa patent en els efectes que les entitats d'aquest món poden tenir sobre els mons 2 i 1 (el món dels estats mentals i el món físic, respectivament)[8];

---

4. Popper, doncs, enfoca l'argumentació només des del punt de vista lògico-formal. Cf. APEL, *Die Logosauszeichnung* 48.

5. Cf. Karl R. POPPER, *Logik der Forschung*, Tübingen, Mohr, [8]1984, pp. 60-76.

6. És Popper mateix qui qualifica aquests arguments de «decisius» *(decisive)*, cosa un xic sorprenent en un racionalista crític. Cf. POPPER - ECCLES, *The Self and Its Brain* 41.

7. Cf. *ibidem*, pp. 57-59.

8. Cf. el paràgraf 4 de *The Self and Its Brain* «Remarques sobre el terme "real"», pp. 9-11.

el qui nega la realitat d'aquest món 3 —és a dir, la seva eficàcia en els altres àmbits de realitat— s'impossibilita la comprensió de l'activitat científica i de la filosòfica i, a més, les seves paraules no poden ser considerades sensates i preses seriosament. Popper presenta aquest argument diverses vegades, de diverses maneres i amb distintes finalitats. L'utilitza, en particular, en contra del materialisme, el qual té com a tesi bàsica el *tancament (closedness)* autosuficient del món físic[9]. En efecte: el qui argumenta amb la intenció d'obtenir, gràcies als seus arguments, algun canvi en el món, ha d'admetre que les relacions lògiques (per exemple, les implicacions o les inconsistències) poden tenir efectes sobre les entitats del món 2 i del món 1, amb la qual cosa admet la interacció entre els diversos mons i està rebutjant la tesi de llur tancament total[10]. Trobem ja aquí un esbós de reflexió sobre la finalitat dels arguments, però no podem dir encara que es tracti d'una reflexió del subjecte sobre allò que precisament està fent amb el seu acte de parla argumentatiu.

L'argument popperià en contra del «materialisme radical» pren ja una forma més estrictament reflexiva: es tracta de reflexionar sobre allò que implica *sostenir* i *defensar* una teoria, una reflexió, doncs, sobre dos importants actes de parla comunicatius. Diu Popper: «La majoria dels qui sostenen i defensen ara aquesta teoria senten una lleugera incomoditat: el fet mateix que proposin una *teoria* (*qua* teoria), la mateixa *fe (belief)* que hi tenen, llurs mateixes *paraules*, llurs mateixos *arguments*, *tot* sembla contradir-la. Per superar aquesta dificultat, el fisicalista radical ha d'adoptar un conductisme radical i aplicar-se'l ell mateix: la seva teoria, la fe que hi té, no és res; només l'*expressió* física en paraules i potser en arguments —la seva conducta verbal i els estats disposicionals que hi porten—, només això és quelcom.»[11] Naturalment, allò que Popper anomena aquí «una lleugera incomoditat» *(a slight awkwardness)* no és altra cosa, a la llum d'una teoria filosòfica dels actes de parla[12], que «una autocontradicció performativa» captada per autoreflexió: la contradicció entre la proposició sostinguda i defensada i allò que necessàriament pressuposa l'acte comunicatiu de sostenir-la i defensar-la, contradicció que es pot fer explícita amb aquesta frase: «sostinc i defenso quelcom que no és res».

---

9. Cf. *ibidem*, pp. 51-52.
10. Cf. *ibidem*, pp. 56-57.
11. *Ibidem*, p. 60.
12. Una teoria, concretament, com la que Apel proposa a *Sprechaktheorie und transzendentale Sprachpragmatik zur Frage ethischer Normen*, dins K.-O. APEL (ed.), *Spachpragmatik und Philosophie*, Frankfurt am Main, Suhrkamp, 1982, pp. 10-173.

Del mateix tipus que l'argument anterior és l'argument popperià en contra de l'epifenomenalisme: «Si l'apliquem als arguments i a la nostra ponderació de les raons, el punt de vista epifenomenalista és suïcida. Perquè l'epifenomenalista es veu compromès a defensar que els arguments no importen realment. [...] D'aquesta manera l'argument epifenomenalista porta al reconeixement de la seva pròpia irrellevància. Això no és una refutació de l'epifenomenalisme. Significa simplement que si l'epifenomenalisme és veritat, no podem prendre seriosament com una raó, o un argument, res del que hom digui per defensar-lo.»[13] Dit amb paraules nostres: l'epifenomenalisme —que tot ho redueix, en última instància, a efectes mecànics, físico-químics, acústics, òptics i elèctrics[14]— és indefensable pel fet que la seva defensa incorre en una contradicció performativa, contradicció que es pot explicitar amb la frase següent: «argumento que els arguments no importen realment, sinó només els processos mecànics, físico-químics, acústics, òptics i elèctrics». I afegiríem, anant més enllà de Popper, que mostrar que una teoria no pot ser defensada sensatament equival a fer veure la impossibilitat de la seva asserció, cosa que pot ser considerada una refutació d'aquesta teoria.

Andreu MARQUÈS
Monestir de Montserrat
E-08699 MONTSERRAT (Barcelona)

Summary

In his philosophy of language, Karl Popper conceives of propositions as being only a way to represent reality and to reason, and presents reasoning only in its logical and formal aspects without considering its communicative side. Therefore it is surprising that, in his refutation of materialism, he uses self-reflection to explain certain «speech acts» in which the propositions are used communicatively, and then draws the consequences.

---

13. POPPER - ECCLES, *The Self and Its Brain* 74-75.
14. Cf. *ibidem*, pp. 53-54 i 75.